

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ І ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ»
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВСІХ ФОРМ НАВЧАННЯ
ГАЛУЗІ ЗНАНЬ 07 «УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ»**

Луцьк, 2022

Методичні рекомендації та завдання до практичних занять з навчальної дисципліни «Управління фінансовими ризиками» для студентів всіх форм навчання галузі знань 07 «Управління та адміністрування» / Уклад. В.М. Антоненко. Луцьк : ДонНТУ, 2022. – 36с.

Методичні рекомендації націлені на забезпечення якісного і ефективного проведення практичних занять з навчальної дисципліни «Управління фінансовими ризиками», яка все далі стає більш актуальною і затребуваною в процесі підготовки висококваліфікованих фахівців, що мають у майбутньому працювати у галузі фінансів.

В Рекомендаціях наведений перелік тем відповідно до навчальної програми дисципліни; з кожної теми надані основні базові положення у формі глосарію, які необхідно засвоїти студентам; містяться практичні творчі теоретичні і розрахункові завдання, а також тематика для написання есе.

Методична розробка буде в нагоді студентам при підготовці до практичних занять та іспиту з зазначеної навчальної дисципліни.

Укладач: _____ Валентина АНТОНЕНКО, доцент, к. е. н, доцент
(підпис) кафедри УФЕБ

Рецензент: _____ Ганна ПАНЧЕНКО, доцент, к. е. н., доцент кафедри ЕПР
(підпис)

Відповідальний за випуск:

_____ Ольга ПОПОВА, проф., зав. кафедри УФЕБ
(підпис)

Затверджено навчально-методичним відділом ДонНТУ,
протокол № ____ від _____ 2022 р.

Розглянуто на засіданні кафедри управління і фінансово-економічної безпеки, протокол № ____ від _____ 2022р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1 ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	5
2 РЕКОМЕНДАЦІЇ СТУДЕНТАМ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	6
3 КОЛЕКТИВНІ ТА ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ЗА ТЕМАМИ	7
Тема 1. Загальні поняття невизначеності та ризику	7
Тема 2. Теоретико-методологічні засади управління фінансовими ризиками економічних суб'єктів	11
Тема 3. Аналіз та оцінювання рівнів фінансових ризиків	13
Тема 4. Якісний аналіз фінансових ризиків	16
Тема 5. Кількісний аналіз фінансових ризиків	19
Тема 6. Політика управління фінансовими ризиками	25
Тема 7. Методи управління фінансовими ризиками.....	29
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	33
ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ	34

ВСТУП

Проблема фінансових ризиків у сучасному економічному просторі є вельми актуальною і такою, яка потребує свого ретельного вивчення, адекватного практичного впровадження та забезпечує певні оптимістичні перспективи щодо ефективності фінансового управління взагалі, якщо воно базується на адекватних результатах дослідження фінансових ризиків.

Сучасним фахівцям у галузі управління фінансами варто знатися на методах ідентифікації загроз діяльності господарюючих економічних суб'єктів, вільно володіти методиками якісного і кількісного аналізу фінансових ризиків різних напрямів і джерел походження, на практиці застосовувати класичні (традиційні) і оригінальні підходи щодо управління, у тому числі й нейтралізації, зазначених ризиків.

Тому метою навчальної дисципліни «Управління фінансовими ризиками» є формування у студентів знань основних положень теорії і практики ризик-менеджменту в сфері фінансових взаємовідносин суб'єктів господарської діяльності, вироблення навичок прийняття рішень з проблем виявлення, ідентифікації та мінімізації ризиків.

З урахуванням вимог щодо результатів вивчення цієї навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- існуючі підходи та дискусійні питання щодо визначення сутності економічних і фінансових ризиків, їх класифікацію та методи управління ними;
- проблеми управління фінансовими ризиками в сучасній економіці;
- основні сфери застосування отриманих знань;
- класифікацію основних фінансових ризиків і методику оцінки їх впливу;
- теорію виявлення системи цільових факторів вартості компанії;
- підходи до оцінки ризику;

- кількісні методи оцінки ризику;
- способи протидії фінансовому ризику;

вміти:

- вільно орієнтуватися в термінології курсу, пояснювати терміни, що зустрічаються в теоретичному викладі;
- визначати роль фінансових інструментів у зниженні фінансових ризиків інвесторів, досліджувати їх структуру і механізм функціонування;
- аналізувати процеси, що відбуваються на фінансових ринках та їх вплив на діяльність компаній;
- аналізувати отримувану з даних бухгалтерського обліку інформацію;
- обробляти вихідну фінансову інформацію для оцінки фінансових ризиків та ефективності управління ними.

Підготовка фахівців у галузі управління сучасними фінансами має бути націлена на досягнення поставленої мети та виконання означених вище завдань, що вимагає від них ґрунтовних теоретичних знань і практичних навичок у сфері управління фінансовими ризиками.

Практичні заняття призначені забезпечити закріплення та поглиблення набутих студентами під час лекційних занять теоретичних основ цієї навчальної дисципліни. Тематичний план практичних занять збігається із тематичним змістом навчальної дисципліни; за кожною темою на відповідному практичному занятті передбачено підготовку студентами доповідей, написання есе, виконання творчих завдань, розв'язок розрахункових задач. Завдання мають виконуватися ними як індивідуально, так і колективно, що підвищує зацікавленість і вмотивованість студентів та унеможливорює рутинність проведення цих занять.

В цілому методичні рекомендації та виконані у відповідності до них практичні завдання сприятимуть підвищенню якості навчального процесу взагалі та формуванню у студентів очікуваних фахових компетентностей як результат вищого навчання.

1 ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тематику навчальної дисципліни «Управління фінансовими ризиками» сформовано у такий спосіб, аби забезпечити отримання студентами основного базового матеріалу щодо теоретичних основ цієї дисципліни та надати їм можливість подальшого поглибленого самостійного продовження її вивчення. Структурування навчального курсу здійснюється з урахуванням його логічного поєднання із іншими навчальними дисциплінами, які студенти опановують раніше, та із забезпеченням внутрішньої тематичної будови при просуванні від початкового ознайомлення із категоріями чи поняттями фінансової ризикології до методичних прийомів управління ризиками фінансової сфери.

Тематика навчальної дисципліни наведена нижче:

Тема 1. Загальні поняття невизначеності та ризику.

Тема 2. Теоретико-методологічні засади управління фінансовими ризиками економічних суб'єктів.

Тема 3. Аналіз та оцінювання рівнів фінансових ризиків.

Тема 4. Якісний аналіз фінансових ризиків.

Тема 5. Кількісний аналіз фінансових ризиків.

Тема 6. Політика управління фінансовими ризиками.

Тема 7. Методи управління фінансовими ризиками.

Практична робота студентів оцінюється відповідно до тематичного розподілу балів згідно із нормою такого розподілу, зафіксованою у робочій програмі навчальної дисципліни. Критерії оцінювання практичної роботи студентів формують порядок оцінювання під час поточного контролю їх роботи та напряду впливають на результат підсумкового контролю:

Тематичний розподіл балів під час поточного контролю:							Максимальний бал за результатами:		
пр. 1	пр. 2	пр. 3	пр. 4	пр. 5	пр. 6	пр. 7	поточного контролю	іспиту	всього
5	5	6	6	6	6	6	40	60	100

2 РЕКОМЕНДАЦІЇ СТУДЕНТАМ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичні заняття проводяться за планом і після проведення відповідних за тематикою лекційних занять. Саме це обумовлює обов'язковість для студентів опанування основних теоретичних засад теми, яка виноситься на практичне доопрацювання. При цьому варто відзначити, що є неприпустимим, з точки зору відповідального ставлення студентів до вищого навчання, їхня відсутність на аудиторних заняттях, бо в результаті це негативно впливає на якість навчального процесу, і відповідно – на кількісне оцінювання їх кваліфікаційних здобутків.

Для теоретичної роботи над цим навчальним курсом студентам пропонується скористатися електронним варіантом конспекту лекцій, розміщеним у каталозі науково-технічної бібліотеки ДонНТУ; крім того, не завадить і ознайомлення із подібними навчальними матеріалами інших навчальних закладів.

Кожна тема навчальної дисципліни має стислий глосарій із основними ключовими поняттями, термінами, категоріями, – в якому тлумачиться їх сутнісний зміст і подається їх місце в категоріальній структурованій системі фінансової ризикології. Тому, перш ніж приступати до виконання практичних завдань, рекомендовано повторити основні лекційні аспекти кожної теми, зосереджуючись на зазначених ключових словах з тематичного глосарію. Ключові слова до глосарію відібрані зі згадуваного вище електронного конспекту лекцій таким чином, аби надати студентам можливість зосередитися саме на основних аспектах кожної теми та допомогти у практичній тематичній роботі.

Під час підготовки до практичного заняття студенти мають винайти відповіді на пропоновані тематичні питання (за планом кожної теми) та підготувати стислі, але змістовні, бліц-довіді (за попереднім розподілом тем між доповідачами).

За темами дисципліни передбачено виконання творчих (пошукових і/або аналітичних) та розрахункових завдань. Їх кількість обумовлена плановим академічним часом практичної підготовки, а самостійність і творчість щодо їх виконання забезпечується їх різноплановим характером чи достатньою кількістю оригінальних варіантів для самостійної роботи студентів. Такі завдання можуть виконуватися студентами як колективно (групами по 2-3 особи), так і індивідуально.

У разі виникнення певних прогалин у теоретичному матеріалі чи труднощів щодо його сприйняття, варто ще раз повторити недоопрацьований теоретичний матеріал, бо в іншому разі це стане на заваді якісному виконанню практичних завдань і врешті-решт – буде чинити негативний вплив як на виконання поточних практичних завдань, так і на розуміння наступного навчального матеріалу.

Крім того, варто не обмежуватися тільки поданим лекційним матеріалом чи виконувати тільки обов'язкові практичні завдання, бо це вважається у навчальному процесі необхідним базовим мінімумом. Актуальність цієї навчальної дисципліни та необхідність формування у майбутніх фахівців широкого кругозору у фінансовій та суміжних сферах обумовлює неабияку значущість самостійної підготовки і творчого підходу студентів до вивчення таких навчальних дисциплін. Безумовно, що таке їхнє активне і творче ставлення до фахового навчання, у тому числі при вивченні курсу «Управління фінансовими ризиками», забезпечить їм відповідне підвищене оцінювання їх результатів при атестації отриманих ними компетентностей.

При виникненні якихось запитань або наявності незрозумілих аспектів будь-якої теми студентам необхідно звертатися до викладачів, які ведуть лекційні і практичні заняття, та отримати на консультаціях відповідні пояснення і тлумачення. Навчальні консультації проводяться викладачами забезпечуючої кафедри відповідно до спеціально складеного графіку, але за наявності можливості – також і під час аудиторних занять.

З КОЛЕКТИВНІ ТА ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ЗА ТЕМАМИ

ТЕМА 1. ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА РИЗИКУ

ГЛОСАРІЙ

Ризикологія – це наука про основні закономірності, принципи й інструментарій виявлення, обліку, оцінювання й управління ризиком, що відображає характерні риси сприйняття зацікавленими суб'єктами економічних відносин об'єктивно існуючої невизначеності й конфліктності, що притаманні процесам поставлення цілей, управління, прийняття рішень, оцінювання, які ускладнені можливими погрозами й невикористаними можливостями.

Невизначеність – це сутнісна характеристика недостатнього інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень, яка має прояв у неповноті інформації, відсутності чітко визначених цілей та критеріїв їх досягнення, а також багатокритеріальності щодо прийняття таких рішень.

Економічний ризик – це ризик, обумовлений несприятливими змінами в економіці країни та/або в економіці конкретного економічного суб'єкта.

Фінансовий ризик – це ймовірність виникнення непередбачених фінансових втрат у ситуації невизначеності умов фінансової діяльності економічного суб'єкта.

Об'єкт фінансового ризику – це фінансова система, умови діяльності якої неможливо виявити внаслідок невизначеності умов її функціонування.

Суб'єкт фінансового ризику – це фізична чи юридична особа, яка зацікавлена в успішних фінансових результатах діяльності та приймає управлінські рішення стосовно об'єкта ризику.

Джерела фінансового ризику – це дії, процеси тощо, які викликають невизначеність фінансової ситуації.

Чистий ризик – це ризик, всі результати від якого, крім збереження поточної ситуації, пов'язані з негативними наслідками.

Спекулятивний ризик – це ризик, всі результати від якого пов’язані як з негативними наслідками («програш»), так і з позитивними («виграш»).

Первинний ризик – це ризик, безпосередньо пов’язаний із несприятливим вихідним явищем.

Вторинний ризик – це ризик, зумовлений наслідками несприятливого вихідного явища, тобто первинного ризику).

Передбачуваний (прогнозований) ризик це можна передбачити виходячи з економічної теорії та господарської практики, але момент його настання неможливо передбачити.

Непередбачуваний (непрогнозований) ризик – це ризик, про який поки що нічого не відомо, тому неможливо оцінити ані його ймовірність, ані результати).

ПЛАН (ТЕМАТИЧНІ ПИТАННЯ)

1. Історія наукових досліджень ризику.
2. Сутність невизначеності та основні причини її появи.
3. Основні джерела виникнення і поширення ризиків у функціонуванні держави, підприємства чи іншого господарюючого суб’єкта.
4. Урахування чинника невизначеності в управлінні державою, підприємством чи іншим господарюючим суб’єктом.
5. Сутність та ознаки економічного і фінансового ризиків.
6. Класифікація економічних ризиків.
7. Класифікація фінансових ризиків.
8. Поняття та сутнісне значення «піраміди» факторів ризику.

ТЕМАТИКА БЛІЦ-ДОПОВІДЕЙ

1. Ризик зниження фінансової стійкості.
2. Ризик неплатоспроможності і банкрутства.
3. Інвестиційний ризик.
4. Інфляційний ризик.

5. Процентний ризик.
6. Валютний ризик.
7. Депозитний ризик.
8. Кредитний ризик.
9. Податковий ризик.
10. Страховий ризик.
11. Структурний ризик.
12. Криміногенний ризик.

ТЕМИ ДЛЯ НАПИСАННЯ ЕСЕ

1. Сутність та характеристика ризику як економічної категорії.
2. Невизначеність та ризик.
3. Сутність ризикової ситуації, її чинники.
4. Зовнішні і внутрішні ризики.
5. Джерела макроекономічних фінансових ризиків.
6. Джерела мікроекономічних фінансових ризиків.

ТЕМА 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ

ГЛОСАРІЙ

Управління фінансовими ризиками економічного суб'єкта – це система принципів і методів розробки та реалізації ризикових фінансових рішень, які забезпечують адекватну оцінку різних видів фінансових ризиків і нейтралізацію їх можливих негативних наслідків.

Мета управління ризиками у сфері державних фінансів – мінімізація відхилень обсягів державних доходів, витрат та запозичень від їхніх очікуваних (планових) значень протягом певних бюджетних періодів тривалістю один, три і більше років.

Мета управління ризиками на підприємстві – отримання прибутку при оптимальному співвідношенні витрат та ступеня ризику, а у довгостроковій перспективі – стійке та ефективне функціонування підприємства та забезпечення високого потенціалу розвитку та зростання в майбутньому.

Механізм управління фінансовими ризиками – це сукупність методів, форм, інструментів, важелів впливу на економічні відносини й процеси, що мають місце в процесі розробки й реалізації ризикових рішень у сфері фінансової діяльності економічного суб'єкта.

ПЛАН (ТЕМАТИЧНІ ПИТАННЯ)

1. Уникнення ризику.
2. Відвернення (покриття) збитку.
3. Утримання ризику.
4. Перенесення ризику.

ТЕМАТИКА БЛІЦ-ДОПОВІДЕЙ

1. Сутнісна характеристика механізму управління фінансовими ризиками.
2. Внутрішні фінансові ризики держави.
3. Політичний ризик та його вплив на внутрішні і зовнішні загрози України.
4. Специфіка управління фінансовими ризиками на макроекономічному рівні.
5. Специфіка управління фінансовими ризиками на мікроекономічному рівні.
6. Конкретика і приклади розробки механізмів управління фінансовими ризиками на вітчизняних підприємствах (за матеріалами оприлюднення досвіду українських підприємств).

7. Світовий досвід в управлінні фінансовими ризиками та його імплементація у вітчизняний менеджмент.

ТВОРЧЕ ЗАВДАННЯ

1. Знайти публічну інформацію з практики вітчизняних та/або зарубіжних підприємств, надати і аналітично дослідити приклад (приклади) реального застосування ними методів нейтралізації фінансових ризиків:

- уникнення ризику;
- відвернення (покриття) збитку;
- утримання ризику;
- перенесення ризику.

ТЕМИ ДЛЯ НАПИСАННЯ ЕСЕ

1. Принципи і підходи щодо управління фінансовими ризиками.
2. Концепції і методології сучасного ризик-менеджменту.
3. Вітчизняні теорія і практика у сфері управління фінансовими ризиками.

ТЕМА 3. АНАЛІЗ ТА ОЦІНЮВАННЯ РІВНІВ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

ГЛОСАРІЙ

Ідентифікація ризику – це процес визначення елементів ризику, складання їх переліку та опис кожного з елементів ризику, задля чого відбувається оцінювання зовнішнього та внутрішнього середовища суб'єкта господарювання з метою виявлення можливих факторів виникнення ризиків.

Оцінка ризику – це багатовимірна величина, що характеризує можливості відхилень від мети (планового стану, бажаного результату), невдачу або збитки з урахуванням впливу контрольованих і неконтрольованих факторів.

Аналіз фінансового ризику – це застосування системи спеціальних знань з дослідження фінансових явищ і процесів, що відбуваються в умовах невизначеності з метою отримання якісної та кількісної інформації, що необхідна для прийняття управлінських фінансових рішень.

Мета аналізу ризику – одержання необхідної інформації про структуру, властивості об'єкта та наявні ризики.

Якісна оцінка ризику – це визначення ступеню ризику, що обумовлює вибір способу реагування на нього.

Задача якісного аналізу – виявлення джерел, причин та умов ризику, які спричиняють його виникнення.

Кількісна оцінка ризику – це визначення чисельної вірогідності (ймовірності) настання небажаних подій.

Задача кількісного аналізу ризику – отримання чисельного визначення окремих ризиків і всього сукупного ризику всього вибраного напряму підприємницької діяльності, що базується на результатах якісного аналізу та передбачає проведення математичних актуарних досліджень.

Ймовірність ризику – це число, не менше нуля і не більше одиниці, яке означає ступінь частоти або міру впевненості в тому, що певна ризикова подія відбудеться або певна випадкова величина, що характеризує ризик, набуде конкретного значення.

Актуарна наука – це дисципліна, яка оцінює фінансові ризики у галузі страхування та фінансів, використовуючи математичні та статистичні методи.

Актуарні розрахунки (actuarial science) – це сукупність математичних, статистичних, фінансових, демографічних і економічних методів, що використовуються при оцінці фінансових взаємовідносин сторін в різних видах фінансової діяльності, перш за все у страхуванні.

ПЛАН (ТЕМАТИЧНІ ПИТАННЯ)

1. Етапи оцінювання ризику, їх сутність та значення.

2. Аналітична інформація, її види, джерела отримання та роль в процесі аналізу і оцінювання фінансових ризиків.

3. Застосування якісної і кількісної інформації в процесі оцінювання фінансових ризиків.

4. Загальна характеристика якісних методів оцінки фінансових ризиків.

5. Загальна характеристика кількісних методів оцінки фінансових ризиків.

6. Актуарні дослідження в системі управління фінансовими ризиками.

ТЕМАТИКА БЛІЦ-ДОПОВІДЕЙ

1. Методологія Міжнародного валютного Фонду щодо національного оцінювання фінансових ризиків.

2. Методологія Світового Банку щодо національного оцінювання фінансових ризиків.

3. Методологія оцінки ризиків на рівні ЄС щодо національного оцінювання фінансових ризиків.

4. Вплив тіньової економіки на фінансову безпеку країни.

5. Методи оцінювання ризику країни.

6. Реформування українського законодавства та практики організаційного забезпечення фінансової безпеки країни.

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ

1. Навести конкретні і доречні приклади якісної і кількісної інформації, яка може бути застосована для управління фінансовими ризиками на макро- і мікроекономічному рівнях; вказати їх можливі джерела та методи отримання.

2. Скласти профіль будь-якого фінансового ризику (скориставшись для цього доступною інформацією будь-якого функціонуючого економічного суб'єкта).

3. Оцінити перспективи та ефективність застосування в Україні державних заходів щодо боротьби з фінансовими ризиками національній

безпеці. Для цього ознайомитися з Методикою проведення оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні (розроблена у відповідності до «Національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму» (National money laundering and terrorist financing risk assessment (2013) та погоджена Міністерством фінансів України 16.04.2015 р.). Посилання на Методику:

<http://www.fatfgafi.org/publications/methodsandtrends/documents/nationalmoneylaunderingandterroristfinancingriskassessment.html>).

ТЕМИ ДЛЯ НАПИСАННЯ ЕСЕ

1. Області ризику та їх характеристика.
2. Тіньова економіка як негатив в макросистемі управління фінансовими ризиками.
3. Тіньова економіка як негатив в мікросистемі управління фінансовими ризиками.

ТЕМА 4. ЯКІСНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

ГЛОСАРІЙ

Якісний аналіз фінансових ризиків – це ідентифікація усіх можливих видів фінансових ризиків на основі узагальненої їх класифікації, визначення факторів та умов, що впливають на їх рівень при здійсненні певного виду діяльності, а також виявлення можливих негативних наслідків, які можуть виникнути при його реалізації.

Реєстр ризиків – документ, що містить результати якісного аналізу ризиків, а в подальшому – і кількісного аналізу ризиків та планування реагування на відомі ризики.

Експертні методи (методи експертиз) – це методи, які базуються на припущенні про те, що на основі думок спеціалістів (експертів) в певній галузі

знань можна побудувати адекватну картину майбутнього розвитку з урахуванням всіх можливих зсувів та стрибків у досліджуваного процесі.

Метод Дельфі – це послідовне (можливо в декілька турів) анкетування експертів з різних сфер діяльності та формування у такий спосіб масиву інформації з індивідуальних оцінок експертів, які (оцінки) ґрунтуються на їх власних логіці та досвіді.

Метод «мозкового штурму» – це сукупність способів групового обговорення з метою генерації альтернативних нетрадиційних варіантів рішень з досліджуваних проблем, формування нових, оригінальних ідей.

Методи асоціацій та аналогій – це методи активізації та використання асоціативного мислення людини для генерування нових ідей і пропозицій шляхом зіставлення досліджуваного явища із іншими подібними в інших сферах життєдіяльності людини.

Синектика (synectics) – це суміщення різнорідних елементів, що методично являє собою дослідження, засноване на соціально-психологічній мотивації колективної інтелектуальної діяльності експертів з різних, навіть не пов'язаних між собою, галузей знань.

Дерево рішень – це графічне зображення послідовності рішень і станів середовища зі вказівкою відповідних ймовірностей ризику чи вигравів для будь-яких комбінацій альтернатив і станів досліджуваного об'єкта (проблеми).

Евристичні (креативні) методи аналізу – це методи збору та обробки інформації, що спираються на професійні судження фахівців, тобто основою їх застосування є експертні оцінки шляхів вирішення проблеми.

ПЛАН (ТЕМАТИЧНІ ПИТАННЯ)

1. Ідентифікація і визначення джерел фінансових ризиків в процесі їх якісного аналізу.
2. Класифікація методів якісного аналізу фінансових ризиків.

3. Методи якісного аналізу фінансових ризиків, що базуються на аналізі наявної інформації.

4. Методи якісного аналізу фінансових ризиків, що базуються на зборі нової інформації.

5. Методи моделювання діяльності економічного суб'єкта.

6. Евристичні методи якісного аналізу.

7. Індивідуальне експертне оцінювання фінансових ризиків.

8. Колективне експертне оцінювання фінансових ризиків.

9. Види шкал вимірювання експертних оцінок фінансових показників.

ТЕМАТИКА БЛІЦ-ДОПОВІДЕЙ

1. Реєстр фінансових ризиків, його значення в механізмі управління ними та процедура його складання.

2. Матриця оцінки ризиків, її модифікації та практика застосування.

3. Порівняльно-сутнісна характеристика модифікацій (видів) «мозкового штурму» («мозкової атаки»).

4. Метод Делфі: історія виникнення, його сучасна інтерпретація і приклади практичного втілення.

5. Порівняльна характеристика методів асоціацій та аналогій: синектики, «дерева рішень», «фокальних об'єктів», «низки (гірлянд) випадковостей та асоціацій».

6. Порівняльна характеристика евристичних методів оцінювання фінансових ризиків: контрольних запитань, морфологічного аналізу, розумової технології, ліквідації безвихідних ситуацій, ділових ігор, SWOT-аналізу.

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ

1. З переліку ризиків, наведених у практичному завданні (джерело: www.dut.edu.ua/uploads/l_50_49235071.pdf (стор. 30)):

– вибрати ризики, в назві яких є логічні помилки;

- визначити прості та складні ризики;
- визначити ознаки поділу окремих ризиків.

2. Скласти реєстр фінансових ризиків для будь-якої, самостійно обраної студентом, фінансової операції (діяльності, проєкту тощо) будь-якого економічного суб'єкта; заповнити реєстр у матричній формі (форму матриці обрати самостійно із її доречним обґрунтуванням).

3. Скласти матрицю (карту) фінансових ризиків для будь-якої, самостійно обраної студентом, фінансової операції (діяльності, проєкту тощо) будь-якого економічного суб'єкта, що було ідентифіковано студентом у попередньо сформованому реєстрі фінансових ризиків.

4. Скласти «дерево рішень» щодо самостійно обраної студентом фінансової операції (діяльності, проєкту тощо) будь-якого економічного суб'єкта, що було ідентифіковано студентом у попередньо сформованому реєстрі фінансових ризиків.

ТЕМИ ДЛЯ НАПИСАННЯ ЕСЕ

1. Матриця фінансових ризиків та практика її застосування.
2. Характеристика основних методів якісного аналізу фінансових ризиків на макрорівні.
3. Характеристика основних методів якісного аналізу фінансових ризиків на мікрорівні.
4. Обрання експертів відповідно до їх компетентності а процедурі якісного аналізу фінансових ризиків.

ТЕМА 5. КІЛЬКІСНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

ГЛОСАРІЙ

Дисперсія і середнє квадратичне відхилення – це міра розсіювання (відхилення) значень випадкової величини від її середнього значення.

Половинчаста дисперсія (семіваріація) та семіквадратичне відхилення – це аналітичні показники, при визначенні яких враховуються тільки ті значення випадкової величини, які більші (або менші) очікуваного (середнього) значення.

Додатна семваріація – це показник, який характеризує дисперсію тих значень випадкової величини, які більші від середнього.

Від’ємна семіваріація – це показник, який характеризує дисперсію тих значень випадкової величини, які менші від середнього.

Коефіцієнт варіації – це показник, який порівнює ризикованість напрямів діяльності і конкретних ситуацій за ознаками (втратами), вираженими у різних одиницях виміру.

Коефіцієнт ризику – це показник, який показує, у скільки разів можливі середні негативні наслідки розвитку випадкової величини можуть перевищити можливі позитивні наслідки.

Метод Монте-Карло – це метод, який базується на імітаційному аналізі, дозволяє встановлювати ймовірності та величини змін оціночних характеристик проєкту при можливому настанні несподіваних кризових ситуацій.

Аналіз чутливості – це метод аналізу фінансового ризику, який використовується в проєктному аналізі для оцінки того, наскільки зміниться ефективність проєкту при зміні деяких його параметрів, бо інколи навіть незначне відхилення від початкового замислу буде мати суттєвий вплив на успіх всього проєкту.

Метод аналізу доцільності витрат – це метод аналізу фінансового ризику, який ґрунтується на тому, що витрати по кожному конкретному напрямку підприємницької діяльності, а також по окремих її елементах, мають неоднаковий ступінь ризику.

Інтегральна оцінка ризику – це одержання із сукупності варіантів розвитку досліджуваного явища кількісного параметра, що може характеризувати розглянутий ризик у цілому, не оперуючи окремими

ситуаціями, а враховуючи у комплексі так звані песимістичний, прагматичний і оптимістичний прогнози.

ПЛАН (ТЕМАТИЧНІ ПИТАННЯ)

1. Особливості та умови використання кількісного аналізу фінансових ризиків.
2. Показники кількісної оцінки фінансових ризиків на макро- і мікрорівнях.
3. Економічне тлумачення дисперсії і середньоквадратичного відхилення та їх застосування і кількісному аналізу фінансових ризиків.
4. Половинчаста дисперсія (семіваріація), значення додатної і від'ємної семіваріації.
5. Класифікація методів кількісного оцінювання фінансових ризиків.
6. Характеристика та визначення зон фінансового ризику, їх значення для управління ними.

ТЕМАТИКА БЛІЦ-ДОПОВІДЕЙ

1. Сутність, умови та приклади застосування економіко-статистичних методів кількісного оцінювання фінансових ризиків.
2. Сутність, умови та приклади застосування розрахунково-аналітичних методів кількісного оцінювання фінансових ризиків.
3. Сутність, умови та приклади застосування аналогових методів кількісного оцінювання фінансових ризиків.
4. Сутність, умови та приклади застосування методу аналізу доцільності витрат в процесі кількісного оцінювання фінансових ризиків.
5. Фінансова стійкість підприємства як індикатор його фінансової захищеності.
6. Методика розрахунку інтегрованого (комплексного) ризику Value-at-Risk (скорочено VaR):
 - втрати вартості активів: Value-at-Risk, VaR;

- втрати доходу (виторгу) Revenue-at-Risk, RaR;
- втрати прибутку: Earning-at-Risk, EaR;
- втрати грошового потоку: Cash-Flow-at-Risk, CFaR.

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ

1. Скласти стислий перелік (5-7 найменувань) фінансових показників, для яких додатна семиваріація вказує на зсув випадкової величини у напрямку покращення, а від'ємна семиваріація – навпаки, на погіршення її можливої зміни.

2. Скласти стислий перелік (5-7 найменувань) фінансових показників, для яких від'ємна семиваріація вказує на зсув випадкової величини у напрямку покращення, а додатна семиваріація – навпаки, на погіршення її можливої зміни.

РОЗРАХУНКОВІ ЗАВДАННЯ

1. Підприємець аналізує результативність бізнес-операції за різними сценаріями розвитку подій на ринку. Якщо ситуація залишиться незмінною, то обсяг попиту на його продукцію за місяць складе 3800 од. Якщо на ринку складеться сприятлива ситуація, то попит складе 5000 од., якщо несприятлива – 2700 од. Імовірності заданих сценаріїв розвитку подій оцінюються, як 0,5; 0,2; 0,3 відповідно. Беззбитковість підприємницької діяльності забезпечує обсяг реалізації не менше ніж 3000 од. виробів. Оцінити доцільність виконання даної бізнес-операції.

2. Підприємство може вийти зі своєю продукцією на один із двох альтернативних сегментів ринку та оцінює відповідні перспективи з урахуванням ризику щодо можливих варіантів. На першому сегменті ринку річний дохід з ймовірністю 50% може складати 240 млн. грн. і з тією ж ймовірністю 100 млн. грн. На другому сегменті ринку очікується стабільний річний дохід в розмірі 172 млн. грн. Однак, існує незначна імовірність (0,01) того, що попит різко впаде і дохід складе 50 млн. грн. Оцінити перспективи

виходу на обидва сегменти ринку і обрати оптимальний сегмент з погляду результативності та ризику.

3. За даними балансу підприємства «Альтаір» (див. табл.) із використанням методу доцільності витрат розрахувати трикомпонентний показник фінансової стійкості та визначити область його фінансового ризику.

Дані балансу «Альтаір», тис. грн.

Показники	На початок року	На кінець року
1. Джерела власних коштів за винятком іммобілізації	13 286	23 256
2. Основні засоби	15 045	18 904
3. Довго- і середньострокові позикові кошти	14 432	15 685
4. Короткострокові кредити й позикові кошти	10 034	18 900
5. Загальна величини запасів і витрат	19 120	17 660

4. Оцінити ризик затримки постачання товару при укладанні договору постачання продукції, для чого розрахувати показники: середнє значення, дисперсію і середнє-квадратичне відхилення, коефіцієнт варіації досліджуваної величини. У підприємства є статистичні дані щодо роботи з трьома своїми постійними партнерами за 10 попередніх місяців (див. табл.). Обґрунтувати вибір найнадійнішого партнера.

Затримка постачання товарів, днів

Номер місяця	Постачальник		
	А	В	С
1	70	50	60
2	39	63	70
3	58	32	30
4	75	89	10
5	80	61	60
6	120	45	70
7	70	31	40
8	42	51	70
9	50	55	60
10	80	55	55

5. Оцінити ризик вкладення грошей у альтернативні варіанти інвестування:

- за першим варіантом (проектом) – фіксувалося 24 випадки одержання прибутку, при цьому прибуток від інвестиційної діяльності у цей проєкт: у 20% – 10 періодів, 25% – 7 періодів, 15% – 4 періодів, 12% – 3 періоди;
- за другим варіантом (проектом) – фіксувалося 22 випадки одержання прибутку, при цьому прибуток від інвестиційної діяльності у цей проєкт: у 20% – 6 періодів, 25% – 5 періодів, 17% – 8 періодів, 10% – 3 періоди.

6. Підприємство «Юніор» планувало отримати річний прибуток у розмірі 1020 тис. грн, але фактично збитки підприємства становили 380 тис. грн. Розрахувати коефіцієнт ризику та дати оцінку знайденому значенню, визначити, в якій зоні ризику знаходиться підприємство.

7. За допомогою індексу прибутковості порівняти можливі шляхи інвестування коштів в інвестиційні проєкти (див. табл.) та проранжувати їх за ступенем привабливості; запропонувати оптимальний варіант інвестиційного портфелю, беручи до уваги, що інвестор має в розпорядженні інвестиційні ресурси у сумі 80 000 тис. грн.

Фінансові показники інвестиційних проєктів, тис. грн.

Інвестиційні проєкти	Початкові інвестиції	Дисконтована вартість грошового потоку
Проект А	20 000	21 750
Проект В	15 000	18 000
Проект С	40 000	32 000
Проект D	28 000	30 500
Проект Е	56 000	78 020

ТЕМИ ДЛЯ НАПИСАННЯ ЕСЕ

1. Методи фінансово-економічного аналізу в системі управління фінансовими ризиками.
2. Характеристика основних кількісних аналітичних показників в оцінюванні фінансових ризиків.

3. Розрахунково-аналітичні процедури щодо оцінювання фінансових ризиків.

4. Порівняльний аналіз та відмінності між аналітично-оціночними показниками фінансових ризиків на макро- і мікрорівнях.

ТЕМА 6. ПОЛІТИКА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ

ГЛОСАРІЙ

Управління ризиком (ризик-менеджмент) – це процес прийняття та виконання управлінських рішень, які мінімізують несприятливий вплив на організацію або особу збитків, викликаних випадковими подіями.

Комунікація ризику – це цілеспрямований процес обміну відомостями про різні види ризику між зацікавленими сторонами.

Управління ризиком на рівні держави – це комплекс заходів щодо запобігання виникненню та подоланню негативних наслідків порушення функцій держави як суспільного інституту, а також подій, що мають значні негативні соціальні наслідки.

Концепція мінімальної держави (державна як «нічний сторож») – це концепція управління фінансовими ризиками, яка передбачає, що держава бере на себе тільки дві групи функцій: суверенітет і правопорядок, а інше, тобто сприяння функціонуванню та організація роботи суспільних інститутів, які обслуговують населення в цілому (соціальна, транспортна та інші інфраструктури) – функціонують самостійно, за умови відсутності або мінімального втручання держави.

Концепція соціальної держави (державна добробуту) – це концепція управління фінансовими ризиками, яка передбачає, що держава забезпечує певний рівень соціального захисту, включаючи систему громадської взаємодопомоги на випадок реалізації соціальних ризиків (матеріальна підтримка непрацевдатних і т. п.), а також подолання наслідків аварій,

катастроф та стихійних лих, що зачіпають майнові та інші інтереси великих груп людей.

Концепція економічного активізму – це концепція управління фінансовими ризиками, яка передбачає, що держави бере на себе відповідальність за підтримання макроекономічної рівноваги і забезпечення інших економічних цілей (зростання валового національного продукту, ефективність бізнесу і т. п.), тобто означає можливість активного втручання держави в економіку.

Диверсифікація фінансових ризиків – це спосіб мінімізації фінансових ризиків, який полягає в розподілі ризиків шляхом розширення об'єктів капіталовкладень, асортименту товарів і послуг, фінансових інструментів тощо.

Хеджування фінансових ризиків – це метод страхування фінансового ризику, який полягає у здійсненні зустрічних операцій з купівлі-продажу активів (фінансових інструментів), та є найбільш розповсюдженим в біржовій торгівлі.

Нейтралізація фінансових ризиків – це механізм обґрунтування, прийняття, виконання та контролю виконання управлінських фінансових рішень щодо реалізації превентивних заходів фінансового, організаційного, правового характеру з метою забезпечення зіставності результативності господарської операції з рівнем фінансового ризику.

Розподіл фінансових ризиків – це спосіб нейтралізації фінансових ризиків, який базується на їх частковому трансферті (передачі) партнерам за окремими фінансовими операціями.

Лімітування концентрації фінансових ризиків – це спосіб їх обґрунтованого обмеження, який реалізується шляхом встановлення відповідних внутрішніх фінансових нормативів у процесі розробки фінансової політики, та звичайно використовується за тими видами ризиків, які виходять за межі допустимого їх рівня, тобто за фінансовими операціями, що здійснюються у зоні критичного чи катастрофічного ризику.

ПЛАН (ТЕМАТИЧНІ ПИТАННЯ)

1. Базові підходи до управління ризиками в контексті класичної і неокласичної концепцій.
2. Сутність, умови, напрямки і проблеми комунікативного управління фінансовими ризиками.
3. Специфіка управління фінансовими ризиками на макрорівні.
4. Особливості управління ризиком на рівні підприємства або іншого суб'єкта господарювання.

ТЕМАТИКА БЛІЦ-ДОПОВІДЕЙ

1. Ризик-орієнтоване мислення як базова концепція для впровадження систем і стандартів управління ризиками.
2. Уніфікація систем управління фінансовими ризиками: вітчизняний та зарубіжний досвід (за матеріалами відкритих джерел: Положень про управління ризиками, паспортів ризиків тощо).
3. Управління ризиками в міжнародних стандартах ризик-менеджменту (ISO 31000:2009, COSO ERM, AS/NZS 4360:2004, FERMA, BS 31100:2008 (2011) та інші): сутність, умови застосування, можливості імплементації в Україні).
4. Співпраця державних органів і публічних організацій України з зарубіжними партнерами у сфері фінансового ризик-менеджменту.
5. Ризик-менеджмент в системі фінансового менеджменту підприємства або іншого суб'єкта господарювання.

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ

1. Знайти відкриту публічну інформацію та зробити екскурс-аналіз щодо діяльності профільних ризико-орієнтованих організацій, оцінити їх роль у сфері сучасного ризик-менеджменту:
 - Association of Insurance & Risk Managers (AIRMIC);
 - American Risk & Insurance Association (ARIA);

- Federation of European Risk Management Associations (FERMA);
- Global Association of Risk Professionals (GAPR); International Federation of Risk and Insurance Management Associations (IFIRMA);
- International Organization for Standardization (ISO);
- Institute of Risk Management (IRM); Risk Management Institution of Australia (RMIA);
- Professional Risk Manager's International Association (PRMIA);
- Public Risk Management Association (PRIMA).

2. Знайти відкриту публічну інформацію та зробити екскурс-аналіз щодо змісту документу: Національний Стандарт України. Керування ризиком. Методи загального оцінювання ризику (EIC/ISO 31010:2009, IDT) ДСТУ EIC/ISO 31010:2013 Видання офіційне. Посилання: <https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/dstu%2031010.pdf>.

3. Знайти відкриту публічну інформацію про Положення (Методики, Алгоритми) про внутрішній контроль и аудит фінансових ризиків різних підприємств, банків, страхових організацій тощо, оприлюднених в мережі Інтернет; зробити їх порівняльний аналіз (наприклад, методом бенчмаркінгу), визначити їх переваги і недоліки; за можливості запропонувати покращення.

4. Дайте характеристику людини (з доречними прикладами чи з власними спостереженнями), яка є:

- нейтральною до ризику;
- схильною до ризику;
- супротивником ризику.

ТЕМИ ДЛЯ НАПИСАННЯ ЕСЕ

1. Ризик-менеджмент та внутрішній контроль.
2. Інформація та комунікація як складові внутрішнього моніторингу в системі управління фінансовими ризиками.
3. Поняття та оцінка «апетиту до ризику».

4. Оптимальні стратегії в умовах невизначеності і ризику.

ТЕМА 7. МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ

ГЛОСАРІЙ

Рішення – це результат інтелектуальної діяльності людини, що призводить до певного висновку або до необхідних дій, та у якому робиться вибір між альтернативними та, як правило, конкуруючими можливостями.

Концепція корисності – це базова методологія, що ґрунтується насамперед на аксіоматичному підході, суть якого полягає у формулюванні системи аксіом, за допомогою яких доводиться існування функції корисності.

Функція корисності – це формальний опис цільових установок (тобто числове вираження переваги) особи, яка приймає рішення, в залежності від рівня отриманої нею корисності.

Теорія прийняття рішень – це область дослідження, в якій використовуються поняття і методи математики, статистики, економіки, менеджменту і психології, яка вивчає закономірності вибору людьми шляхів вирішення різного роду завдань, а також досліджує способи пошуку найбільш вигідних з можливих рішень.

Аксіома порівнюваності – це припущення про те, що при порівнянні можливих альтернатив суб'єкт оцінки обирає кращий для себе варіант.

Аксіома вимірності – це припущення про те, що якщо наявні декілька результатів, то з певною ймовірністю серед них є результати, до яких суб'єкт оцінки є байдужим.

Аксіома обмеження – це припущення про те, що для будь-якого суб'єкта оцінки завжди є найбільший (максимальний) і найменший (мінімальний) результати оцінки.

Аксіома домінування – це припущення про те, що якщо дві ситуації мають однаковий результат, то з урахуванням ризику суб'єкт оцінки обирає той, який має найбільшу ймовірність.

Принцип Бернуллі – це припущення про те, що особа, яка приймає рішення, вишукує свою «корисність» та пов'язує її зі своїм власним ставленням до відповідного ризику.

ПЛАН (ТЕМАТИЧНІ ПИТАННЯ)

1. Положення теорії прийняття рішень: сутність та практичне застосування.
2. Матриця рішень, її побудова, застосування та практичне значення.
3. Вибір фінансових рішень в умовах ризику на основі «функції корисності» для осіб, схильних до ризику, не схильних до ризику, нейтральних до ризику.
4. Прийняття рішень в умовах невизначеності за критерієм Вальда (критерій «максиміна» або «мінімакса»).
5. Прийняття рішень в умовах невизначеності за критерієм Гіббса-Джейнса («максимакса»).
6. Прийняття рішень в умовах невизначеності за критерієм Гурвіца (критерій «оптимізму -песимізму», або «альфа-критерій»).
7. Прийняття рішень в умовах невизначеності за критерієм Севіджа («мінімакса за ризиком»).

ТЕМАТИКА БЛІЦ-ДОПОВІДЕЙ

1. «Функція корисності Неймана - Монгерштерна»: історична довідка, наукове визнання та приклади застосування.
2. Умови використання різних методів управління фінансовими ризиками.
3. Система внутрішніх механізмів нейтралізації фінансових ризиків.
4. Стратегії та інструменти хеджування фінансових ризиків.
5. Специфіка методів управління інвестиційними ризиками.
6. Специфіка методів управління страховими ризиками.
7. Специфіка методів управління банківськими ризиками.
8. Специфіка методів управління податковими ризиками.

9. Специфіка методів управління валютними ризиками.

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ

1. Визначитися і накреслити схему впливу операційного левериджу на проблему фінансових ризиків, вказати логіку його впливу на конкретні фінансові показники.

2. Визначитися і накреслити схему впливу фінансового левериджу на проблему фінансових ризиків, вказати логіку його впливу на конкретні фінансові показники.

РОЗРАХУНКОВІ ЗАВДАННЯ

1. Винайти оптимальний стратегічний варіант діяльності підприємства за критерієм Вальда («максиміна»), застосовуючи дані, наведені у таблиці:

Вихідні дані до визначення оптимального варіанту

Варіанти альтернатив прийняття рішень	Варіанти ситуацій розвитку об'єкта (доходу)			
	C1	C2	C3	C4
A1	200	150	130	160
A2	160	180	155	175
A3	190	160	170	145
A4	160	175	170	180

2. За даними таблиці попереднього завдання винайти оптимальний стратегічний варіант діяльності підприємства за критерієм Гіббса-Джейнса («максимакса»).

3. За даними таблиці завдання № 1 винайти оптимальний стратегічний варіант діяльності підприємства за критерієм Гурвіца («оптимізму - песимізму»).

4. За даними таблиці завдання № 1 винайти оптимальний стратегічний варіант діяльності підприємства за критерієм Севіджа («мінімакса за ризиком»).

ТЕМИ ДЛЯ НАПИСАННЯ ЕСЕ

1. Обґрунтування фінансових рішень в умовах ризику і невизначеності.

2. «Функція корисності Неймана - Монгерштерна» та її застосування в управлінні фінансовими ризиками.

3. Фінансовий аналіз як системі фінансового антикризового менеджменту.

4. Операційний і фінансовий левериджі як індикатори фінансових ризиків.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абламська В.М. Методичні рекомендації до практичних занять з дисципліни «Ризикологія». К. :НАУ, 2019. 47с.
2. Білоусова О.С., Гаркавенко В.І., Даниленко А.І. та ін. Ризики і загрози фінансовій безпеці сектору державних фінансів та шляхи їх подолання. К. : ДННУ «Акад. фін. управління», 2013. 308с. URL: https://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=450&num=12.
3. Бортник С.М. Особливості виявлення та управління ризиками в контексті забезпечення фінансової безпеки держави. Економічна безпека держави в контексті національних інтересів. 2021. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10501/Osoblyvosti%20vyiavlennia_Bortnyk_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
4. Гірняк О.М., Лазановський П.П. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків. Львів : Українська академія друкарства, 2019. 268с.
5. Грабчук О.М. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Управління фінансовими ризиками». URL: http://repository.dnu.dp.ua:1100/upload/0eb82a4709b50dff3819a3771f74e08bOporni-j-konspekt_Upravlinnya_finansovimi_rizikami.pdf.
6. Даниленко А.І. Фінансові ризики: їх сутність та оцінювання на підприємствах України. *Фінанси України*. 2020. № 3. С. 7-22.
7. Куцик П.О., Васильців Т.Г., Сороківський В.М., Стефаняк В.І., Сороківська М.В. Управління фінансовими ризиками : навч. посіб. Львів : Растр-7, 2016, 318с.
8. Кушлик-Дивульська О.І., Кушлик Б.Р. Основи теорії прийняття рішень. К., 2014. 94с. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/6917/1/13-14-055.pdf>.
9. Лактіонова О.А. Управління фінансовими ризиками : навчальний посібник. Вінниця : ДонНУ ім. В. Стуса, 2020. 256с.
10. Лекція 1. Теоретичні основи управління фінансовими ризиками. URL: https://nmetau.edu.ua/file/konspekt_lektsiy_upravlinnya_finansovimi_rizikami.pdf.

11. Методичні рекомендації до виконання практичних завдань з навчальної дисципліни «Теорія економічного ризику» для студентів напряму підготовки 6.030502 «Економічна кібернетика» денної форми навчання : [Електронне видання] / уклад. О.В. Мілов, С.В. Мілевський, С.О. Степуріна. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 31с.

12. Пікус Р.В. Управління фінансовими ризиками : навч. посіб. К. : Знання, 2010. 598с.

13. Посохов І.М. Управління ризиками у підприємстві : навч. посіб. Харків : НТУ «ХПІ», 2015. 220с.

14. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах : Постанова НБУ від 11.06.2018 № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#n16>.

15. Про затвердження Положення про управління ризиками, пов'язаними з наданням державних гарантій, та розподіл таких ризиків між державою, кредитором і позичальником : Постанова КМУ від 23.02.2011 № 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/131-2011-%D0%BF#Text>.

16. Розділ 9. Управління фінансовими ризиками. URL: https://fin.fem.sumdu.edu.ua/images/My_files/FinManagement/Finmen2012/glava_9.pdf.

17. Ризик-менеджмент у сфері фінансових послуг : конспект лекцій ; укладачі : В.М. Олійник, С.М. Фролов, І.М. Кобушко. Суми : Сумський державний університет, 2014. 132с.

18. Шклярук С.Г. Управління фінансовими ризиками : навч. посіб. К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 494с.

19. Шишкіна О. Концептуальні основи створення структурної моделі управління фінансовими ризиками підприємства. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2021. № 1 (25). С. 127-133.

ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

www.president.gov.ua – офіційний сайт Президента України

www.rada.gov.ua – офіційний сайт Верховної Ради України

www.ac-rada.gov.ua – офіційний сайт Рахункової палати України

www.kmu.gov.ua – офіційний сайт Кабінету міністрів України

www.minfin.gov.ua – офіційний сайт Міністерства фінансів України

www.treasury.gov.ua – офіційний сайт Державного казначейства України

www.minjust.gov.ua – Офіційний сайт Міністерства Юстиції України

www.minrd.gov.ua – Офіційний сайт Державної фіскальної служби України

www.visnuk.com.ua/ – Вісник Державної фіскальної служби України.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ»
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВСІХ ФОРМ НАВЧАННЯ
ГАЛУЗІ ЗНАНЬ 07 «УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ»

Комп'ютерний набір і верстка: Антоненко В.М.

Укладач: Антоненко В.М.

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
43012, Україна, Волинська область, м. Луцьк, вул. Софії Ковалевської, 29